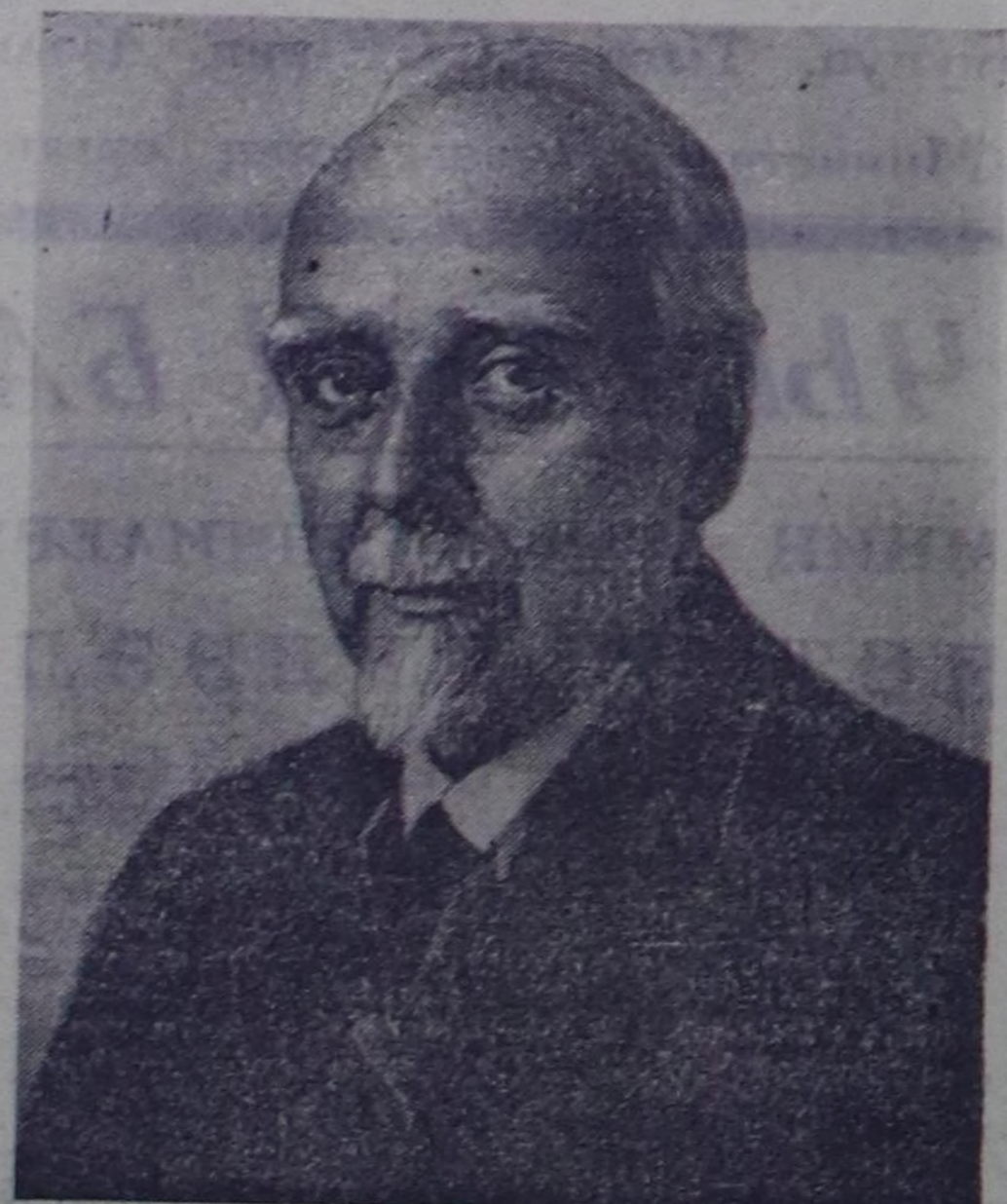

(Даарта Г. М. Кржижановскийниң төрүттүнгенинен бээр 100 чылы)

Эртеден, электрик Тарма Протезе Штейнмен Ленинге байыр чедирген чагазымга мында дээн: «Силерге уруг чөдүшкүни күздөм, Силерниң чедикшириниң чедик алмырларга бүрү бүтүрөөр мен».

Ийн кижи, чогуучу болган эртеден, чурттуу электрликтердине бирөөн бүтүрөөр, а өскөн — бүрүч-биле бүтүрөөр. Ийн кижи эдепсепер чүчө чок. Коммунист партиянык иштинге бешик ичкан алаа бүтүрөөрүңер баш турган болгуй. Ийнчакан Г.М.Кржижановский амыдыралга чедикширин боттанып турган.

1931 чылда Кржижановский Топ энергетика өргөлөткүч даргазымга соңгуктап, алаа өргөлөткүч чорун көргүсөк.

Он беш чылдар дүргүзүдө боттандырып чорудар кылдыр тургускан Г.М.Кржижановский совет улус он чыл дүргүзүдө, а баштайгы беш чыл планын 1931 чылда иштеткен күтүскен. 1931 чылда ажыгалаа кирген энергетикти чаа күчүлөр Совет өрге-чагырамын 14 чылдарың дүргүзүдө тургускан бүгү күчүлөриңни тизип түзүп ишкан. Советтик Россия электрлик өтпөр-биле шыптырган. Ам СССР электротехника бүдүрүп талаам-биле делегейде кол чери ээлеп турар.

Кажан СССР-ниң Эртемен академиянык ораакык-президентизин болу берсе, академик Глеб Кржижановский ирак хемчөөлүк чердеге энергия дамчыдыр, СССР-ге чагыс аай энергетикти системаны тургузар талаам-биле айтырларын шийтирелиң, улуг хой-шунти ажылды чорудуп турган.

Ол — хой-хой чүдүлөриң болган ээзиң каш номнарын автору. Оң «Улуг Ленин», «Бодакы болган революция» деп номнары ол дээрге улуг баштаңчынык дугайында соңгук кылдыр бижээп ханы улукталып чугаалар болур.

Глеб Кржижановский болуңуң бүгү амыдыралың партияга, чоңга бараалганың. Оң чурттан эртен амыдыралы — кижи бүгүдөңгө төлөнтүп үлөстөр-биле.

В. АЛЕНИЧЕВ, (ИМА).

Ажыл-херекти хандыр анализтеп көрбүшаан...

Фабрикада ээлчек начальниги Ховалыг Чигир-оол мында дээн: — Бисте бир-де чедир шийтирелтишкен айтыр менни дүвүрөп турар. Чүл дие, хеп солуп кедер черинесте чептестер ам-даа үргүчүлөшкөн. Мону чогуучулар үе келген. Фабрикада доозуну эвээжип болурунун аргазыч кичээлге салып, ол талаам-биле дирекция чери дүргөн хемчегин алаа чогуур. «Тыва даг-дугу» тудуңун болган комбинаттың өргөлөдөрүндө удуругулаңың стилин улам сайзыраңгайдың, ажал-херекче ханылап киреринче, даандырган херек дөш ажылдакчыларын харымсалгазы күштелдеринге улаңган саналдар оларга болуулаа хуралдарга чиди-биле тургустунуп тургулаан. Илангыя күш-ажылды эртеме үндөйлөп организастаан. Туугу объектилерин материалдар-биле хандырып саадыр, ажал-шагы үер чорукту болдурубайн, курамыларын дилеп тыварын болган камалганын чуртун күштелдерин коммунист чугаалап айткан.

Партийжи организакты болган идеологтуг ажылдык лекция СЭКП-ниң XXIV съезидинде...

Хорайның партия организациаларына болган отчеттар болган соңгудалар ажыл-херекти байдалын хандыр анализтеп көрбүшаан, чептестерни партийжи принципидеги буюбиле илередиң, оларны чайладырыңың оруктарын айткан. Ийнчакан «Тыва даг-дугу» тудуг өргөлөдөрүндө парток ол хуралдарга болган коммунисттерниң шүтүмчүлөдөрүн болган саналдарын боттандырып талаам-биле тускай хемчеглерин ажылдап кылган, оларны амыдыралга боттандырып эгелөөн. Партия организациаларының секретарларының хой кезинде чаа кижилер киргенин барымтаалааш, партокчунуң чанында партактивтин бир чыл хуусаалыг семинарын организастаан, оң баштайгы кичээлдери эртен чылдың төңүзүндө болуулаан.

Сорууга чүл дие, отчет-соңгудалыг хуралдарың шийтирелеринге дүүшүр партия организацианың дайынчы арга-шынээкин улам бедидери, оларныкы ажылдык стилин болган аргазын сайзыраңгайдың, СЭКП-ниң XXIV съезидиниң шийтирелерин, төкү бе чылдың ийги чылдың планын сорулгалар чедикшириниң күүселеринге анык хорайның ажыл-ишчилериниң күжүн мобилизастаары болур.

Д. ОДАҢ-ООЛ, «Тыва даг-дугу» тудуг өргөлөдөрүндө партокчунуң инструктору.

ДЕПУТАТТАР СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтун Эжиңге хойму бригаданың малчынары-биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты Чамыр Энин база район Советиниң депутаты Ондар Бады умжарышкын кылган.

Малчынар боттарының депутаттарының отчеттарын улуг ичээлге-биле дыңдаш, ол умжарышкын хуралыңга бедитин социалист күлээлгени ап, боттарын чарышче кыйгырышканнар.

Бригада нитизи-биле төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураганны, хойдан 2,9 кг дүктү кыргып, 210 тонна сиенни, 210 тонна өдөтү, 21 тонна будук-бүрү белеткээр күлээлгени. 1972 чылда малдык ышталгаларын септээр октябрь 1-е доозарын күлээлгедө айткан, Демир-Сугнуң хойму бригаданың социалист чарышче кыйгырган.

Малчынар А. Опол, С. Серээдар, Ш. Кангаа, Ч. Маадыр-оол олар малчынарже автолавна доктамап барбайн, чугула херектел баранары болган аш-чемни четче чедирбей турарын, кинофикация чери көкөр кинону чорутпайн турарын чугаалааш, депутаттарга чагыс берген.

Эжиңиниң, Демир-Сугнуң эрги бугаларын натап ажылдап кирерин, сиңен кедер шедерин сугтарарын, Эжиңге турган садыгы натап ажыдарын, бригада төвүңге хой кыргырып пунктуун тударын, кышталгалар-биле аргынар берге орунтарын кылырының чагыларын берген.

Малчынар И. Канчыр-оолда 120, А. Влеченде 70 ажыг хой болдан болган чаш төлү менди алдыган. Массалык оодаашын өске-даа коданарда түлүктөп эгелен. Малдык чаш төлүн чидирг чокка алыр сорулганы малчынар боттарыңга умжарыла хуралыңга чугаалаашкын, бедитин күлээлгени аргылааннар.

А. ШЫРЫП.

АЖЫЛЫ ЭКИЖЭЭН

Чөөн-Хемчик районун «Октябрь» 30 чылы колхозта удуругулаңың бажыңның ажалдыктуг үеде экижээн. Алаа дымшир хунерде лекция, беседалар, диспуттар доктамап болуп турар апарган.

Он эргелектин Мария Оорак ииндэ бот-тыгынын уран гудуң болгуну организастаан. Ам ииндэ сурунун хой чыктыр хараа тудуңган, алгүмде уран чүгүге хандык.

С. ООРЖАК.

ПАРЛАЛГА ТАРАДЫЛГАЗЫ — ПОЛИТИКТИ АЖЫЛ

1972 чылдын солунварын, журналдарын өг-бүлө, номчукчу бурзуңге чедир таралыр дээш республиканың партия, профсоюз, комсомол организациалары база «Союзпечать» эрлериниң ажылдакчылары, парлаганың хой-шунти таракчылары эвээ ажылдарын чоруткан. Он түңгеленде эртен чыл-биле денгезер, хой солуннар, журналдары номчукчулар чыгып алган. Бар эвес эртен чылдын мун чурттакта онаштыр 875 экземпляр хун бурунуң аны-бүрү парлаганы онаштып турган болза, бо чылдын ол сан 915-ге четкен.

Парлаалга чыгылыгызын чорударыңга баш удуз эки белетенип, бо талаам-биле дээштин хемчеглерин ап чоруткан районнарда чыгылыга кампаңизам үре-түңгелди эртен. Алаа хойрайга мун кижиге хамарыштыр 1155 экземпляр дунунар болган журналдар чыгып алган. «Солуннар болган урууларын — өг-бүлө бүтүңгө!» деп лозун-биле хорайын партия организациалары, «Союзпечать» ажылдакчылары, парлаганың хой-шунти таракчылары улуг ажылды орутканын түңгеленде чыгылыга кампаңизам чедикширин эртен. СЭКП хооромунга партия организациаларың секретарлары, хой-шунти таракчыларының суралаалыг хуралдары эртерилгелен. Алаа бо ажылдын талаам-биле эртен чылда болуулаа чептестерниң каттавазын чугаалаашкын, чагылыга ажылдык документация чүдүлөри канчаар чорударын өргөп. Он ийн чыгылыгың чоруп турар байдалың 10 тонна санымда-ла хооромга мээлөөрүн чыктырган. Кайы коллективте бо ажал четпес чоруп турарын илереткек, чогуур хемчеглерин ап келген.

Ам хорайла «Союзпечать» ажылдакчылары хуусаам улавас төнер чагылыгы тозарайн турар. Парлаалга таралдыгыңа ич идеялык киришкенерге хундүлө бижиктерин тыпсып, өскелерин солуннар, журналдары чыгып берип турар. Идеялык таракчыларын шанын мактаарының өске-даа аны-бүрү аргаларын ажылдап келген. Республика наймысалыңа «Союзпечать» лык хой киосклары бар. Олар чаш үңгөн солуннар, журналдарын сазып таралып турар. Бо чылдың парлаалга таралдыгы Биң-Хем, Каа-Хем, Мөңгүн-Тайга, Барың-Хемчик районнарга организастык өрткенин база дөмдөгүлөрү чугула. СЭКП-ниң Биң-Хем райкомунун пропаганда болган агитация кидилди бо чугула ажылды хун бурунуң контролонга алган. Көскү агитация, районунуң радио дамчылыгы партия организациалары дээштин ажылдаан.

Республиканың «Союзпечать» агентстваны эртен чылдың баран сазылыгының планын 109,7 чыгыла планын 107,3 хуу күтүскен. Планын ооналгаларын чагыс-ла Чалданын...

ЧАРЫШТЫ ТҮҢГЕЛДИГ БОЛДУРАР

Тес-Хем районунуң көдээ ишчилери тоску беш чылдың бирги чылдында социалист чарыштын түңгелдери үндүргөн. Район күрүңге сүт садарын мурнунда чыдаан чус ажыг тоннага көвүдөйп, планын 107 хуу күтүскен.

Ажал-агылардан «Чоудураа» колхозтун (даргазы У. Демур-оол, парторгун В. Ламбын) чедикширини эвээп улуг. Төрүүр чус малга онааштыр 106 хураганны, 88 бызалаңны, 91 анайын малчынар камгалап алган. Күрүңге эът, сүт садарын көлөкө көрдүгөн планда ажырган. Мында социалист чарыштын организастап турарында эки чүдүлөр эвээп эвес. Эң дээр көргүзүлгелерин малчынарын, сакман-чидиктери болган өске-даа көдээ ишчилери «Найрал» кооперативиниң түңгелдери-биле шанып турар. Шүшнөкөже баар түңгелдери база мурнакчыларга тыпсыр чачып аларган. Сононуң ажылдар үеинде чарыштын түңгелдери 5—10 тоннага үндүрүп, шилчир Кызыл туктарын, өртектик пашааларын тыпсып, көлөкө баштаар черинин, партия организацианын мурнундан шанып чыгып дээш өөрүп четкиришкени чарап турар. Көлөкө нитизи-биле болган № 1 хойжу бригада, Хараал-Тей сүт-бараан фермазы партия райкомуну болган райкуксомуну шилчир туктарын чаалап алган. Бо чылдын чарыштын негелделерин ажал-агыга бүгү талаам өрөөн көрүп, бригадаларың, ферманың хуралдарың бадылаан. Тилекчилерге эер, чүңгениң эът, моточик, акша шанылдарын тыпсыр ииндэ көрдүңер. Материалдык болган моральдык дөткөмчөни кол-базың чугулазын база утпайн турар.

Ак-эриччилерин ажылдап кылдып, бадылаан негелдери база эки. Бо ажал-агының эки талаам мал бажын өстүрүңе планнарын (тевееден өскөн) күтүскени болур. «Тес-Хем» совхоз сүт бүдүрүңе көвүдөйп, күрүңге эвээп санашкан. Районда 24 мал чың чус хойга онааштыр 90-дан 122 чедир хураганны камгалап алганы өөрүчүг. Саан-чылдарың көргүзүлгери өзүп турар. Чугула каш чыл бурнаграм бир инектен муң килограм хире сүт саап ап турган саянчылар ийи-чангыс кижиге турган болза, ам эң дээр Чедер Ваткар, Хаваа Алыя дээш мыкшак саанчылар ийн мүңгө чокшупулап турар апарган.

Мурнакчыларын арга-дуругулазын өске черлерге практика кырынга негелдери — чарыштын чугула негелдериң бирээ. «Тес-Хем» совхозка болган малчынар чымы ажыктыг эртен. Сураг-хуй хойжу Саар Монгалбин чыгып малчынарга бодунуң дуржулганы дамчаткан. Ииндэ семинары өске черлерге муракчылар-биле канчап организастап болбазың?

Район мал бажы өстүрүңе планын эртен чылдын күтүскен. Эътти, дүктү күрүңге чедир сатпаан. Чер ажалыңныкы культурам ам-даа чымыс бот арып турар.

Бо чылдын социалист чарыштын организастаара, айтканын четтестерни чайладырың улуг кичээлгеиң улаңдырың негетиниң турар. Чарыш күш-ажылдык бүдүрүчүлүгү бедидериче, курамыларын дилеп тып ажы-

САЛБЫРЖЕ САГЫШ САЛЫ

«УТКА 25 чылы совхозтун Ак-Туру салбыры мал болган өчөр ажылын кайы чорудуп турар улуг ажал-агы. Малчынар, механиктер, тракторчулар чамдык ойн көргүзүлгелерин чедип ап келген. Салбырың ажылдын, албан-хаан чылары 400 ажыг турар. Оларның 360 ажыг профсоюз кижигүңерин. Бисте кижи күжү чедир, чүгө эки удуругула, организастык чорук негетинер.

Ажылчынарын ажал-агының улустарыңга хараа тудар талаам-биле четтестер бар. Херээжен ажылчылар колхозчула-ла сөзүлүп ажылдарга киришкен соңда алаа олуруп турарлар. Кыргылаа, мал чедикчел бөлгөнчө, дүңгүт ажаалдаш доозуңан боолда берген ажылчынарын доктамап ажылдарга бажылаарың салбырлар баштаар черин, партия, профсоюз организациалары сагыш салбайн баар. Херээженниң нитилде бүдүрүлгөсү кириштер талаам-биле херээженер чөвүлөй улуг ролдуг болгай. Салбырда херээженер чөвүлөй ажал кылбайн келген.

Ажылчы күжүн багай организастап турары-биле мында тудуг ажылы соолуг үеде чорбаста. Салбырың топ суур-булаа ажылчынар, хойжу бригадаларын кадрчылар, бода мал фермаларың ажылчынары чуртталга шөлү-биле хандырышкан. Совхозтун өскөр салбырларында тудуг ажылы турга, бисте чүгө чогуз? Малчынарын суурчугу чуртталга кирер, дөдөлгөн ажылче шилчир, элчылга СЭКП Тыва обкомунун IX пленумунуң доктаалы күтүскен талаам-биле организастык хемчегер алдынаан. Салбырын төвүңдө чуртталга бажынары чедикшир-биле малчынарын чуртталга кез чурттаар аргыс чок.

Бүдүрүлгө объектилерин тудуңмай турар. Мурнунда кылган туугулар өргилерин. Бар туугуларын капитал болган агар септелгелерин кылбайн келген. Соногу үеде септелгө кылдыр материал бешик чок апарган. Тудуг мыкшак белеткөөн турары-биле салбырын пилорамам алаа туруп берген. Аар-саар септелгө кылдырдырды салбырың баштаар чери материалдарын организациалар чон ап турар.

Машина-техниканы чедикшир салбырын ажал-агының сайзырадыгына шаптыктап келген. Ам чүгө чангыс «ЗИС-51» маркалыг автомашина ажылдап турар, өскө машиналар урелик. Суг өөрүгү машиналар урелик, алаа турар апарган. Чүкү машиналар шүтүзү урелик, мал чедик өөрүгү транспорт чедикшир болганың салбырда байдал берге.

М. БАЗЫР-САДЫ.

